

TÜRK SİNEMASINDA SINIF ATLAMA SORUNU

Peyami ÇELİKCAN

ÖZET:

Sinema-toplum ilişkileri açısından Türk Sinemasında sınıf atlama sorununu ele alan bu çalışma, toplumsal sorunların ve beklentilerin sinemamıza nasıl yansıdığını ortaya koymaya çalışmaktadır.

Sınıf atlamak aslında Türk sinemasının sıkça kullandığı bir genel tema olarak dikkat çekmektedir. Bununla birlikte, bu soruna popüler ve sınıfsal sinemamızın yaklaşımı önemli farklılıklar içermektedir. Popüler sinemamız sınıf atlama sorununa dar bir açıdan ve şematik kalıplarla yaklaşırken, sınıfsal sinemamızın aynı sorunu gerçekçi boyutları ile aldığı ve sınıf atlama sorunu çerçevesinde toplumsal eleştiri işlevi üstlendiği görülmektedir.

Sinemanın insanların tutum ve davranışları üzerinde belirleyici bir role sahip olup olmadığını konu edinen etki araştırmaları yerlerini, sinema filmlerinin üretildikleri toplumsal

ve kültürel ortam ile ilişkilerini ve sinemada işlenen toplumsal tema ve motiflerin, gerçek yaşamla olan ilişkilerini konu edinen yansıma araştırmalarına bıraktı (Klapper, 1960; Tunstall, 1970; Kalkan, 1988, 37).

Bu çalışmada, yukarıda belirtilen eğilime uyularak, Türk sinemasında ele alınan konuların toplumsal gerçekliği yansıtır yansıtmadığı "sınıf atlama" sorunu çerçevesinde ele alındı. 1980-1990 arası Türk sinemasında sınıf atlama sorununu ele alan 34 adet film belirlendi (Tablo 1). Bu filmler ortak bir konuya sahip olmalarına karşın, konuyu ele alış biçimleri açısından oldukça farklı özellikler taşımaktaydılar. Genel bir sonuca ulaşmak için bu filmleri bir biçimde sınıflamak gerekli olunca, Batılı kaynaklarda da zaman zaman kullanılan popüler sinema-sorunsal sinema (mesaj film, problem film vb.) ayrımını kullandık (Cripps, 1993; Kalkan, 1988). Sorunsal sinemayı herhangi bir bireysel ya da toplumsal sorunu ticari endişelerden çok bir mesaj iletme kaygısıyla ele alan filmler olarak tanımladık ve bu tanıma uyan 10 adet film seçtik. Çalışmamızda sadece bu filmleri değerlendirerek popüler sinema içinde yer verdiğimiz diğer 23 adet filmi inceleme dışında bıraktık. Ancak popüler ve sorunsal sinemamızın sınıf atlama sorununa bakışını ana hatlarıyla karşılaştırdık.

Genel olarak Türk sinemasında sınıfsal sorunlar ve buna bağlı olarak sınıf atlama sorunu sıkça ele alınmıştır. Özellikle popüler sinemamızda, melodram türünün kalıpları içinde sınıf atlama sorunu, birbirine aşık ama sınıfsal farklılıklarından dolayı bir araya gelemeyen bir çiftin kurtuluş reçetesi olarak ele alınmıştır. Bu doğrultuda, fakir erkek sevdiği genç kıza (ya da tersi) olağanüstü yollardan sınıf atlayarak ulaşır. Bu olağanüstü

yollar arasında kısa zamanda şöhrete ulaşmak, büyük bir mirasa aniden sahip olmak, piyango ikramiyesi kazanmak sayılabilir. Popüler sinemamızda sınıf atlamak kadar, sınıf atlamanın araçları da gerçekçi bir temele dayanmamaktadır. Sınıf atlama sorunu, popüler sinemamızda bir aldanım aracı olarak işlev görmektedir. Bu sorunun ele alındığı filmlerde genel olarak, herşeye rağmen insanın kötü talihinin bir gün dönebileceği, sahip olunan sınıfsal konumun kalıcı değil, geçici olduğu ve bir anda değişebileceği iletisi şematik bir biçimde işlenmektedir. Popüler sinemamızın aksine, sorunsal sinemamız konuya böylesine dar ve şematik bir açıdan bakmamıştır. Sorunsal sinemamızda sınıf atlama sorunu "İçinde yaşanan ekonomik koşulların dayanılmaz baskılarına karşı koyamayan ve daha iyi yaşama umudu taşıyan bireylerin kişisel dramları olarak ele alınmıştır." (Kalkan, 65) Özellikle güldürü türündeki kimi filmlerde ise sınıf atlama sorunu bir toplumsal eleştiri malzemesi olarak kullanılmıştır.

Sorunsal sinemamızda sınıf atlama sorununu ele alan filmleri tematik türlerine (Kalkan, 1988: 39) ayırarak incelediğimiz bu çalışmada, belirlediğimiz 10 adet filmde 3'ünü "Gerçekçi Kent Öyküleri", 2'sini "İç Göç ve Kentteki Uzantısı", 5'ini ise "Toplumsal Eleştiri Olarak Güldürü" türü içinde değerlendirdik (Tablo II). Söz konusu filmlerin "sınıf atlama" sorununa nasıl yaklaştıklarını bu türler çerçevesinde irdelemeye çalıştık.

I. GERÇEKÇİ KENT ÖYKÜLERİ TÜRÜNDE SINIF ATLAMA SORUNU:

Sınıf atlama sorunu, gerçekçi kent öyküleri türünde sıkça ele alınmıştır. Bu türdeki filmlerde sınıf atlama isteği, içinde

yaşanılan ekonomik koşulları değiştirme ve daha iyi yaşama tutkularından kaynaklanmaktadır.

Bu tür içinde iki öncü film diğerleri üzerinde etkili olmuştur. Bunlardan birincisi Osman F. Seden'in "Namus Uğruna" (1960) adlı filmidir. Bu film, sınıf atlama sorununun ilk kez gerçekçi boyutları ile ele alındığı klasik bir film olarak değerlendirilmektedir (Kalkan, 1991, s. 136). "Namus Uğruna"da daha iyi bir yaşama özlem duyan evli bir kadın, kocasının patronuyla kurduğu yasak ilişki ile sınıf atlamaya çalışırken, bu ihtirasının kurbanı olur. İkinci öncü film ise Yılmaz Güney'in "Umut" (1970) filmidir. "Umut", sınıf atlamak için tüm umudunu kendi dışındaki güçlere bağlayan faytoncu Cabbar'ın kişisel dramını oldukça çarpıcı ve gerçekçi bir biçimde ele alır.

Bu iki filmin etkisini 1980-1990 arasında sınıf atlama sorunu ele alan gerçekçi kent öyküleri türündeki filmlerde de görüyoruz. Bu filmlerden Zeki Ökten'in "Faize Hücum" (1982) adlı filmi Güney'in Umut'u, Şerif Gören'in "Güneşin Tutulduğu Gün" (1983) ve Füzûzan'ın "Benim Sinemalarım" (1990) adlı filmleri de Seden'in "Namus Uğruna"sı izindedir.

1. Faize Hücum (1982)

Zeki Ökten'in Faize Hücum'u 1980'li yıllarda tercih edilen ekonomik politikanın sonucu olarak başlatılan bankerlik kurumunun toplumda açtığı yaraları, geniş kitlelerin sınıf atlama özlemi çerçevesinde ele alan bir film.

Faize Hücum, sınıf atlama sorununun yalnızca bireysel boyutu ile değil, toplumsal boyutu ile de ilgilenen ve bir dönemin siyasal, ekonomik koşullarını eleştiren bir özellik taşıyor.

Film, üçüncü dereceden 22 teşekkürle emekli Kâmil Beyin kırkıncıdan sonra başlayan sıradan serüvenini anlatırken, bütün bir toplumda yaşanan ve "köşeyi dönme" ile sloganlaşan bir "sınıf atlama" savaşımını olanca gerçekliği yansıtır.

Bankerlik, bir anda bütün bir toplumun köşeyi dönme saplantısına karşılık veren bir kurum hâline dönüşürken, Kâmil Bey de moda uyararak tek güvencesi olan evini satıp parasını bankere yatırır. Artık bir ev parasından, maaşının tam dört mislini almaktadır ve hayatı hızla değişmektedir. Özlemini duyup da yapamadığı herşeyi gerçekleştirebilme gücüne erişir. Ne var ki, bu güzel günler bir rüya gibi yaşanır ve sonunda Kâmil Bey gerçekle başbaşa kalır. Bankerler topladıkları paralarla kaçarken, Kâmil Bey ve benzerleri olanca umutsuzlukları ve nefretleriyle eskisinden daha sefil bir hayata çaresizce dönerler.

Faize Hücum'u sınıf atlama sorununu ele alan diğer filmlerden farklı kılan en önemli özelliği, sınıf atlamanın ne denli çılgın bir toplumsal özleme dönüşebildiğini ve varolan toplumsal düzenin bu özlemi nasıl sömürdüğünü yansıtmasıdır. Film, bu özellikleri yansıtmakla kalmayıp ince bir kara-mizah anlayışı ile eleştirerek ayrı bir önem kazanmaktadır.

2. Güneşin Tutulduğu Gün (1983)

Şerif Gören'in Güneşin Tutulduğu Gün filmi yukarıda öncü olarak değerlendirdiğimiz Seden'in Namus Uğruna'sı çizgisinde bir film. Gözü yükseklerde olan ve sonra da kötü yola düşen bir tezgahkar kız ile aşığı bir gencin öyküsünü ele alan film, tematik ve estetik özellikleriyle sınıf atlama sorununa melodramatik bir biçimde yaklaşıyor.

Güneşin Tutulduğu Gün'de Şerif Gören, tutucu bir ailenin kızı olan Sevgi'nin; yatalak babasından, aile baskısından, kötü ekonomik koşullardan ve işsiz sevgilisinden kurtulma mücadelesini ele alıyor.

Daha iyi bir yaşam için evinden kaçıp sonunda kötü yola düşen Sevgi'nin bu alışılmış öyküsüne karşın film, popüler sinemamızın örnekleriyle birarada değerlendirilemeyecek özellikler taşıyor.

3. Benim Sinemalarım (1990)

Benim Sinemalarım, Füzuran'ın (Gülsün Karamustafa) aynı adlı öyküsünden sinemaya uyarladığı bir dönem filmi. 1960'lı yıllarda İstanbul'un kenar mahallelerinden birinde zor aile koşulları içinde yaşayıp bir çıkış yolu arayan, ne var ki yazgısına karşı çıkamayan bir genç kızın öyküsünü anlatan bu film, sınıf atlama sorununa farklı bir biçimde yaklaşmıştır.

Benim Sinemalarım'da sorunun toplumsal ve ekonomik boyutundan çok bireysel ve psikolojik boyutu ele alınmış; daha iyi yaşama koşullarına duyulan özlem ile dönemin filmleri arasında bir bağ kurmaya çalışılmıştır. Filmlerdeki o gösterişli, zengin, hareketli yaşam ile Nesibe'nin yaşamı arasında uçurumlar vardır ama bu filmler Nesibe'nin özlemlerine karşılık olur.

III. İÇ GÖÇ VE KENTTEKİ UZANTISI

Türk sorunsal sinemasında iç ve dış göç olayı sıkça ele alınmış ve sınıf atlama sorunu bu filmlerin ana temasını oluşturmuştur. Çünkü göç olugusu, özünde sınıf atlamaya yönelik bir eylemdir. İnsanlar içinde yaşadıkları kötü ekonomik koşulları aşmak için köyünü terkedip büyük kentlere ya da ülkelere göç

ederken, bütün belirsizliklere karşın, daha iyi bir yaşama sahip olacakları yolundaki umutlarını korumaktadırlar. Ne var ki, bu umut çoğunlukla yıkıma dönüşebilmektedir.

Türk sinemasında göç olgusu, özellikle 1960'lı ve 70'li yılların gözde teması olmuştur. Çünkü bu yıllarda iç ve dış göç olayı yoğunlaşmıştır. 1980'li yıllardan sonra ise artık göçün kendisi değil, göçten kaynaklanan sorunlar sinemamızda gündeme gelmiştir.

Sözkonusu dönemde iç göç ve kentteki uzantısı türünde sınıf atlama sorununu ele alan iki film belirledik. Bunlardan birincisi Ali Özgentürk'ün *At*'ı (1981) ve ikincisi Muammer Özer'in *Bir Avuç Cennet*'i (1985).

1. *At* (1981)

Ali Özgentürk'ün *At* filmi, buraya kadar ele aldığımız filmlerden farklı bir yaklaşımla sınıf atlama sorununa eğilir. *At*'da sınıf atlamanın aracı "okumak"tır ve sınıf atlama çabası kişinin kendisi için değil bir başkası içindir. Filmin kahramanı Hüseyin, kendi yoksulluğunun ve cahilliğinin nedeni olarak "tahsilsiz" olmasını görür ve oğlu Ferhat'ı okutarak, en azından onu yoksulluk ve cahillikten kurtarmak ister. Köyünde karısını bırakarak İstanbul'a göçer oğluyla. Ama Ferhat'ı parasız olarak bir yatılı okula yazdırmaktır. Fakat böyle bir okulda okumak için çocuğun babasının ölmüş olması gerekmektedir. Hüseyin çok sevdiği oğlunu okutmak uğruna kendni mutlu bir ölüme hazırlar.

Filmin konusunda da görüldüğü gibi, sınıf atlama sorunu *At*'da yeni bir boyut kazanmaktadır. Her şeyden önce ekonomik bir temeli olan sınıf atlama sorununun çözümü

eğitimde aranmaktadır. Bu da belirli bir dönemdeki okuyarak adam olunabileceği yolundaki inancın bir yansımasıdır.

At, göç olgusu çerçevesinde sınıf atlama sorununa kentsel bir çözüm arayan ve sınıf atlama arayışının dramatik bir sonla noktalandığı farklı bir film olarak dikkat çekiyor.

2. Bir Avuç Cennet (1985)

İç göç ve kentteki uzantısı türünde ele aldığımız ikinci film Muammer Özer'in "Bir Avuç Cennet"i. Bir Avuç Cennet, sınıf atlama sorununa At'dan farklı ama Güneşin Tutulduğu Gün ve Benim Sinemalarım'a yakın bir çizgide yaklaşır.

Bu filmde, daha iyi koşullar içinde yaşamak amacıyla büyük kente göç eden bir aile kentteki yakınlarını ararlar fakat yakınları öleli yıllar olmuştur. Ortada kalan aile, bir arsada terkedilmiş boş bir otobüsün içine yerleşir ve otobüsü sıcak bir yuvaya dönüştürür. Ama bu mutlulukları uzun sürmez. Çevre sakinlerinin şikayeti üzerine polis tarafından otobüsten atılırlar. Bütün bu olumsuz gelişmelere rağmen, aile umudunu yitirmez. Büyük kentte tutunmaya kararlı olan aile bu kez de çadırda yaşamaya başlar.

Diğer filmlerden farklı olarak Bir Avuç Cennet'te, sınıf atlama çabası dramatik bir sonla bitmez. Film gerçekçi bir bildiri sunar: Sınıf atlama mücadelesi ne mutlak bir mutluluk, ne de mutlak bir mutsuzlukla sonuçlanır.

IV. TOPLUMSAL ELEŞTİRİ OLARAK GÜLDÜRÜ

1980-1990 arası sinemamızda, toplumsal eleştiri olarak güldürü türündeki filmler hem nitelik hem de nicelik yönünde önemli bir atılımı içindedirler. Popüler sinemamız ile sorunsal

sinemamızın çakıştığı bu türde, doğal olarak "sınıf atlama" sıkça kullanılan bir tema olmuştur.

Güldürü türünde film yapan Ertem Eğilmez ve Kartal Tibet, bu dönemdeki filmleri ile güldürü türüne toplumsal eleştiri işlevi de yükleyerek sorunsal sinema anlayışı çerçevesinde ürünler verdiler. Bu arada Atıf Yılmaz'ın da güldürü türünde filmler yapmaya, Başar Sabuncu ve Yavuz Turgul'un ise yeni bir anlayışla bu tür içinde ürün vermeye başladıklarını görüyoruz. Bu gelişmeler doğal olarak güldürü türünün zenginleşmesine ve sınıf atlama sorununun ele alınış biçiminin gelişmesine katkıda bulunmuştur.

Toplumsal Eleştiri Olarak Güldürü türü içinde incelediğimiz filmlerdeki ortak özellik sınıf atlama sorununun ince bir güldürü anlayışı ile ele alınması toplumsal koşullar ve kurumların alaycı bir eleştireye konu edilmesidir.

1. Banker Bilo (1980)

Ertem Eğilmez'in Banker Bilo'su, Almanya'daki yavuklusuna kavuşmak için para biriktirdiği sırada dolandırılıp, İstanbul gibi büyük kentte yozlaşan Bilo'nun öyküsünü ele alır. Film birçok yönüyle Eğilmez'in klasik güldürü anlayışına uygun düşmekle birlikte toplumsal yaşama getirdiği eleştirilerle ayrı bir özellik kazanıyor.

Banker Bilo, iki köylü arkadaşın serüvenini anlatır. Bilo ne denli saf, temiz bir köy delikanlısı ise, hemşehrisi Maho da o denli açıkgoz"dür. Maho, Bilo ile birlikte diğer hemşehrilerini Almanya'ya götürmek vaadi ile kandırıp İstanbul'a bırakır. Bilo daha sonra bir rastlantı sonucu Maho ile karşılaşır ve onunla birlikte çalışmaya başlar. Fakat Maho, Bilo'yu sömürmeye devam eder. Bilo'yu hapse attırır ve ardından sevgilisini ayartır.

Bilo hapisteyken Maho iyice köşeyi döner. Bilo ise hapiste akıllanmıştır ve hapisten çıkınca Maho gibi düzenin olanaklarından yararlanarak kısa zamanda köşeyi döner ve Maho'dan intikamını alır.

Banker Bilo'da sınıf atlama, başlangıçta sevgiliye kavuşmanın aracı iken daha sonra rakibinden intikam almanın bir aracı olarak görülmüştür. Film bu özelliği ile şu ana kadar ele aldığımız filmlerden farklı bir özellik taşır.

Banker Bilo, iş hayatındaki kolay ve çabuk yükselmeleri, üç kağıtçılığa dayalı köşe dönme anlayışını güldürü türünün kalıpları içinde eleştirir.

2. Talihli Amele (1980)

Atıf Yılmaz bir güldürü yönetmeni olmasa da zaman zaman bu türde de ürünler veren ve verdiği her ürünle de bu türe katkılarda bulunan bir yönetmen. Talihli Amele, tıpkı Banker Bilo gibi köyden kente göç olgusu çerçevesinde sınıf atlama sorununa alaycı bir dil ile yaklaşıyor.

Talihli Amele'de Mehmet Ali, karısı ve iki çocuğuna daha iyi bir yaşam sağlamak amacıyla onları da yanına alarak büyük kente göçer. Mehmet Ali bir inşaatta iş bulur. Amacı köydekenden biraz daha iyi bir yaşam düzeyine kavuşmaktır. Bunun için de çok büyük hayalleri yoktur. Bir duvarcı ustası olabilmek en büyük hayalidir. Kendi halinde yaşayıp giderken bir şirketin reklam kampanyası ile bir reklam yıldızı oluverir. Birden yaşamı değişir. Ve kısa zamanda çarpık sermaye oyunlarının kurbanı olur. Sonunda düzene ayak uyduramayıp aklını yitirir.

Talihli Amele'de, daha önce ele aldığımız Faize Hücum, Güneşin Tutulduğu Gün, Benim Sinemalarım ve At

filmlerinde olduğu gibi, sınıf atlama mücadelesi dramatik bir son ile noktalanır. Talihli Amele bu son ile değil ama içinde yaşadığımız toplumsal düzene getirdiği eleştiriler açısından Banker Bilo ile de ortak özellikler taşır. Fakat kimi yönleriyle de Banker Bilo'dan farklı özellikler taşır: Sözelimi Banker Bilo'da Bilo, eleştirilen toplumsal düzenin olanaklarını kullanarak yükselir yani etken bir rol üstlenir. Talihli Amele'de ise Mehmet Ali, eleştirilen toplumsal düzen tarafından kullanılır yani kahraman edilgen bir rol üstlenir.

3. Zübük (1980)

Aziz Nesin'in aynı adlı romanından Atıf Yılmaz'ın senaryolaştırdığı ve Kartal Tibet'in yönettiği Zübük, ele aldığımız filmler içinde sınıf atlama sorunu ile politikayı biraraya getiren tek film olarak dikkat çekiyor. Zübük sıradan bir vatandaş iken, çeşitli üçkağıtçılıklar ve sömürülerle sınıf atlayarak, çirkin bir politikacı olan İbrahim Zübükzade'nin öyküsünü ele alıyor.

Film, Kartal Tibet'in yönetmenlik kariyerinde önemli bir yer edinirken, sınıf atlama sorununa da farklı bir bakış açısı getiriyor. Zübük konumuz açısından asıl önemli yanını bildirisinde taşıyor. Film bir yandan kendi çıkarları için herşeyi mübah sayan İbrahim Zübükzade'leri ortaya çıkaran toplumsal düzeni eleştiriyor, diğer yandan da bu ve benzeri zübüklerden kurtulmanın yolunun kendi zübüklüğümüzü aşmaktan geçtiğini öğütüyor.

4. Çıplak Vatandaş (1985)

Başar Sabuncu'nun ilk filmi olan Çıplak Vatandaş, sınıf atlama sorununu iki düzeyde ele alıyor. Birinci düzeyde sınıf

atlama sorunu bir zorunluluk olarak ortaya çıkar ve gerçekçi yollarla çözülmeye çalışılır. Beş çocuklu vatandaş İbrahim aslında mutlu bir aile babasıdır fakat ekonomik düzenin hergün biraz daha kötüye gitmesi, İbrahim'i ek işler yapmaya zorlar. İbrahim bu ağır yük altında bunalır. İkinci düzeyde ise, İbrahim kendi iradesi dışında gerçek anlamda sınıf atlar: Bunalıp çırılçıplak sokaklarda gezen İbrahim, büyük bir reklam aracı olur ve kısa zamanda zenginleşir. Ne var ki, bu zenginleşme mutluluk getirmez. İbrahim aklını yitirir ve tımarhaneye kapatılır.

Çıplak Vatandaş güldürü türündeki diğer filmler gibi içinde yaşadığımız toplumu değişik yönleriyle eleştirir. Gerçekçi yollarla sınıf atlayamayan İbrahim ancak aklını yitirince sınıf atlayabilmiştir. Böylece film, "irrasyonel" bir toplumsal düzeni ironik bir dille irdelemeye çalışmaktadır. Ele aldığımız diğer filmlerin çoğunda görüldüğü gibi, Çıplak Vatandaş'ta da sınıf atlama mücadelesi dramatik bir son ile biter. Bu bakımdan Çıplak Vatandaş ile Talihli Amele arasında çok yakın bir benzerlik vardır. Her iki filmde de kahramanlar kendi iradeleri dışında reklam aracı olurlar ve beklentilerinin üzerinde sınıf atlarlar. Ne var ki, sınıf atlamak aklını yitirmekle ile özdeşleşir bu iki filmde.

5. Muhsin Bey (1986)

Yavuz Turgul'un Muhsin Bey'i Giovanni Scognamillo'nun da belirttiği gibi, değeri ilk gösterildiğinde adeta pek anlaşılabilir bir yapıt olma özelliği taşıyor (Scognamillo, 1988, 192). Türk sorunsal sinemasındaki özgün yapıtlardan biri olan film, sınıf atlama sorununa diğer filmlerden farklı bir düzlemde yaklaşır. Şimdiye kadar ele

aldığımız filmlerde sınıf atlama sorunu ekonomik ve toplumsal koşulların bir dayatması olarak ele alınmış ve özellikle güldürü türünde incelediğimiz filmler bu koşulları eleştirmişti. Muhsin Bey ise sınıf atlama sorununa kültürel bir boyut da kazandırıyor. Değişen ekonomik ve toplumsal koşullar kültürel ortamı ve değerleri de etkilemektedir. Film, değişen kültürel ortam içinde yükselen değerleri alaycı bir biçimde eleştiriyor.

Filmin kahramanı Muhsin Bey, eski bir organizatördür. Her şey hızla değişmekte fakat Muhsin Bey bu değişime yetişememekte ve eski yaşam biçimini sürdürmektedir. Adeta bugünde değil, geçmişte yaşamaktadır.

Eski şarkıcılar, eski şarkılar vadesini doldurmuş ve arabesk müzik furyası yeni ünlü yıldızlar çıkarmıştır. Sanat dünyasında namuslu organizatörlerin yerini üçkağıtçı gazino patronları, televizyon prodüktörleri, plak şirketi sahipleri almıştır. Muhsin Bey bütün bu değişimin dışında kalmıştır. Değişime ayak uydurmak istedikçe iyice batıp hapse düşerken elinden tuttuğu bir askerlik arkadaşının yeğeni giderek yükselip yıldız olur.

Muhsin Bey filminde değişen koşullar içinde sınıf atlama çalışan iki kahramanın mücadelesi çarpıcı bir biçimde ele alınır. Koşullara ayak uyduran ve fırsatları değerlendirenler yükselirken, uyduramayanlar yok olmaktadır.

Filmin sınıf atlama sorunu açısından bir başka önemli yanı ise, sinemamızda oldukça sık ele alınan şarkıcılıkta ünlenip sınıf atlama motifinin bu filmde gerçekçi bir bakış açısı ele alınıp eleştirilmesidir.

SONUÇ

Türk sorunsal sinemasında sınıf atlama sorununu ele aldığımız bu çalışmada, Türk sinemasının siyasal, toplumsal ve ekonomik koşullar ve bu koşullardan kaynaklanan sorunlar üzerinde duyarlı olduğunu görüyoruz.

Bankerler skandalının yaşandığı 1980'li yıllarda, gerçekçi kent öyküleri ve toplumsal eleştiri olarak güldürü türündeki filmlerde sınıf atlama sorunu ile bankerlik olayı arasında bağlantı kurulduğunu Faize Hücum ve Banker Bilo örneklerinde görüyoruz. Dönemin koşullarının bir yansıması olarak ele alınan bankerlik motifinin de ötesinde ekonomik ve toplumsal düzenin genel yansımasını ve eleştirisini Talihli Amele, Zübük, Çıplak Vatandaş ve Muhsin Bey filmlerinde buluyoruz.

Ele aldığımız filmlerin hemen tamamında sınıf atlama isteği, daha iyi yaşama koşullarına sahip olma isteğinin bir sonucu olarak ele alınmıştır. Sadece Banker Bilo filminde sınıf atlama rakibinden intikam almanın bir aracı olmuştur.

İncelediğimiz filmlerde, sınıf atlama mücadelesinin çoğunlukla bir felaket ile noktalandığını ya da en azından bireysel bir dram ile sonuçlandığını görüyoruz. Sınıf atlama kavgası, Faize Hücum'da elindekilerini bankere kaptıran emekli Kamil Bey'in yıkımı ile; Güneşin Tutulduğu Gün'de Sevgi'nin kötü yola düşmesiyle; Benim Sinemalarım'da Nesibe'nin yaşadığı dram ile; At'da Hüseyin'in ölümü seçişi ile; Talihli Amele'de Mehmet Ali'nin, Çıplak Vatandaş'da İbrahim'in çıldırmasıyla; Muhsin Bey'de Muhsin Bey'in hapse düşmesiyle son bulur.

Sınıf atlama kavgasından başarıyla çıkanları da Zübük, Banker Bilo ve Muhsin Bey filmlerinde bulmak mümkün. Bu üç filmde, varolan ekonomik ve toplumsal düzene ayak

uydurabilenlerin kısa zamanda sınıf atlayabildiklerini de görüyoruz.

Bu çalışmada ele aldığımız filmler içinde Bir Avuç Cennet, diğerlerinden oldukça farklı bir sonla biter. Bu filmde sınıf atlama mücadelesi veren aile, bu mücadeleyi bütün olumsuzluklara karşın kendi dünyalarını bir cennete dönüştürerek kazanırlar.

Ele aldığımız filmlerdeki bir diğer ortak özellik ise sınıf atlama olgusunun ya bilinçli bir seçimle ya da koşulların dayatmasıyla kendiliğinden ortaya çıkmasıdır. Faize Hücum'da, Güneşin Tutulduğu Gün'de, Benim Sinemalarım'da, At'ta, Bir Avuç Cennet'te, Banker Bilo'da ve Zübük'te bilinçli bir seçim sözkonusu iken, Talihli Amele, Çıplak Vatandaş ve Muhsin Bey'de koşulların zorlaması asıl belirleyicidir.

Sonuç olarak Türk sorunsal sinemasının toplumun her kesiminde varolan sınıf atlama özlemini sıkça ana bir tema olarak ele aldığını ve sınıf atlama sorununu bu sorunu yaratan ekonomik ve toplumsal koşulların bir ürünü olarak gördüğünü ve bunun için de başta toplumsal eleştiri olarak güldürü türünde olmak üzere diğer türlerde de varolan ekonomik ve toplumsal koşulları eleştirdiğini söyleyebiliriz. Sorunsal sinemamızın sınıf atlama mücadelesine getirdiği "traji-komik" çözümleri ya da çözümsüzlükleri de bu eleştiri işlevinin bir sonucu olarak değerlendirmek mümkündür.

KAYNAKLAR

- Cripps, Thomaz (1993), *Making Movies Black: The Hollywood Message Movie from World War II to the Civil Rights Era*, Oxford University Press, New York.
- Kalkan, Faruk (1988), *Türk Sineması Toplumbilimi*, Ajans Tümer, İzmir.
- Kalkan, Faruk (1991), *Sinema Toplum İlişkileri Açısından Türk Sineması*, 9 Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, İzmir.
- Klapper, J. T. (1960), *The Effects of Mass Communication*, Free Press, New York.
- Scognamillo, Giovanni (1988) *Türk Sineması Tarihi*, Cilt 2, Metis Yayınları, İstanbul, 192.
- Tunstall, Jeremy (1970), *Media Sociology*, Constable, London.